

A versenyképes mezőgazdaság, a földár és a föld jövedelemtermelő képességének összefüggései

**POPP JÓZSEF – HOLLÓSI DÁVID – FAZAKAS PÉTER –
OLÁH JUDIT**

Kulcsszavak: földár, mezőgazdasági támogatás, precíziós gazdálkodás,
versenyképesség.
JEL-kód: Q13.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az EU-csatlakozás óta jelentős mértékben nőtt a kifizetett támogatások összege, ezzel együtt pedig az ágazat jövedelme. A jövőben a támogatások helyett a versenyképesség kerül előtérbe, ez pedig komolyabb feladat, mint a támogatások kiharcolása és fenntartása. A támogatások fokozatos leépítése elsősorban a közvetlen területalapi támogatásoknál várható. Ugyanakkor erős korreláció tapasztalható a földbérleti díjak emelkedése és a növekvő közvetlen támogatások között. Ezzel szemben a beruházások bővülése elmaradt a jövedelem növekedésének ütemétől, mert azokat leginkább a célzott fejlesztési támogatások befolyásolták. A közvetlen kifizetések szinte egésze a magasabb földárban tőkésül, aminek következtében nő a földvásárlás vagy földbérlet költsége. A földtulajdonos is részesedik a támogatásból, ezáltal emelkedik a földtulajdonnal rendelkező gazdák vagyona is, de a következő gazdálkodói generáció nagyobb tőkét és/vagy működési költséget és alacsonyabb termelési hatékonyságot örököl. Megállapítható, hogy a föld értékét sokkal inkább meghatározza a mezőgazdasági környezet, mint maga a föld piaci jövedelemtermelő képessége. Az árutőzsdei árak egyelőre nem igazolják vissza a precíziós gazdálkodás többletértékét. A precíziós gazdálkodásnál alacsonyabb üzemanyagköltséggel, ezzel párhuzamosan csökkenő környezetterheléssel lehet számolni, de ezt ma nem feltétlenül fizeti meg a vevő, nem ismeri el többletértékként az árutőzsde. A precíziós növénytermelési technológia eredményes működtetéséhez nem elégséges csupán a beruházás pénzügyi fedezetének biztosítása, szükség van a gazdálkodó, illetőleg a munkafolyamatokban részt vevő munkaerő aktív részvételére és pozitív hozzáállására. A sikeres gazdálkodás feltétele ma a képzés, a fejlesztés, az innováció, az alkalmazkodóképesség és a munkavállalók motiválása.

BEVEZETÉS ÉS IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A föld a mezőgazdasági termelés alapja, annak legstabilabb tényezője. A termőföld jelentős erőforrás a mezőgazdasági termelésben (*Biró, 2010*), racionális hasznosítása nélkülözhetetlen a fejlődéshez. Az általános vélekedés szerint a föld ügye (földtörvény, földbirtok-politika) elsősorban a mezőgaz-

daság számára fontos téma. Ezzel együtt naponta tapasztalható, hogy a földügy a magyar és uniós parlamenti csatározások gyakori témája (lásd az Ausztria és Magyarország között zajló vitát az Európai Bizottságban). Mindez azt bizonyítja, hogy a földügy korántsem csak a mezőgazdaság ügye, sokkal szélesebb, átfogóbb gazdasági, politikai, jogi kérdés (*Kalmár, 2015*).

A rendszerváltozás után zilált időszak

következett a magyar agrárgazdaság életében. A vidék, a földek reprivatizációja helyett kárpótlásra került sor, elmaradt a parasztság rehabilitációja, s egyetlen kormány sem foglalkozott stratégiai, szociális, környezetfenntartó súlyának megfelelően a vidékkel, a mezőgazdasággal. Az akkori magyar kormány 2001-ben lépéseket kezdeményezett a családi gazdaságok felkarolására, de ez nem volt tartós folyamat. Nem jött létre korszerű üzemi szerkezet, a gazdák tőke- és tudáshiánnyal küszködtek, és összefogás, hatékony érdekképviselés, érdekérvényesítő képesség híján kiszolgáltatottak maradtak a közvetítő és más kereskedőknek, feldolgozóknak (*Csete – Barcza, 2010*). Magyarországon a kárpótlás, a szövetkezetek törvényi átalakulása és az állami gazdaságok privatizációja nyomán a földtulajdon fokozatosan magántulajdonná vált (*Szűcs – Tankó, 1994*).

A mezőgazdaság erősen támogatott ágazat, de a globális népesség növekedésével párhuzamosan az élelmiszer iránti kereslet folyamatosan nő. Mindez felértékeli a mezőgazdaság szerepét, ugyanakkor befektetés szempontjából csak akkor marad vonzó, ha képes alkalmazkodni a folyamatos változásokhoz. Az EU 2020 stratégiája a versenyképesség, az innováció, a hatékonyság javításának követelményét fogalmazza meg. Ez azt jelenti, hogy a korszerű technika, technológia alkalmazása növekvő termésátlagokkal és csökkenő fajlagos költségekkel párosul.

Számos kutatás felhívta a figyelmet arra, hogy erős korreláció figyelhető meg a földbérleti díjak és támogatások alakulása között. Sőt, a mezőgazdasági beruházások alakulását is főleg a célzott fejlesztési támogatások befolyásolják és nem a mezőgazdasági jövedelem növekedésének üteme. Elemzésünk a versenyképes mezőgazdaság, a földár és a föld jövedelemtermelő képességének összefüggéseire keres választ, annál is inkább, mivel ma jobbra túlzottan magas földárakkal találkozhatunk. A támogatások várható csökkenésével

számolva röviden bemutatjuk a precíziós gazdálkodás kilátásait.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Összehasonlító és időszerelemzéssel vizsgáltuk a földhasználat alakulását, az egyéni gazdálkodóknál érvényesülő termelői árakat a társas vállalkozásokhoz képest, a mezőgazdasági számlarendszer összetevőinek változását és a *Földet a gazdáknak!* program megyei átlagárait. Az elemzések a *Központi Statisztikai Hivatal* (KSH), az *Agrárgazdasági Kutató Intézet* (AKI) és a *Nemzeti Földalapkezelő Szervezet* (NFA) adatai alapján készültek. A KSH 2016. évi mezőgazdasági gazdaságszerkezeti összeírásának (GSZÖ) előzetes adatai álltak rendelkezésre, ezt használtuk az 1. és a 4. ábrához. A KSH mezőgazdasági számlarendszeréből, ezen belül is a jövedelem-számla alrendszeréből vett adatokat vizsgáltuk a 3. ábrán. Az AKI évente publikálja *A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete* című kiadványát, amely a tesztüzemi rendszer adatgyűjtése alapján részletekbe menően, terményenkénti bontásban és működési forma szerint is vizsgálja a szántóföldi növénytermesztési ágazatban realizált eredményt és ennek összetevőit. Ez az adatbázis tartalmazza az egyéni, illetve társas vállalkozók által realizált éves értékesítési átlagárakat is a főbb terményekre vonatkozóan, ami a 2. ábra számításának alapját képezi. A *Földet a gazdáknak!* program számszerű eredményei (5. ábra) a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet weboldalán (www.nfa.hu) közzétett, az árverési eredményeket megállapító hirdetmények alapján a szerzők által összeállított adatbázis felhasználásával kerültek elemzésre.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

A mezőgazdasági termelésben méretgazdaságossági előnyt jelent a táblaméret, az öntözési és optimális gépesítettségi lehetőségek, amelyek kihasználását a

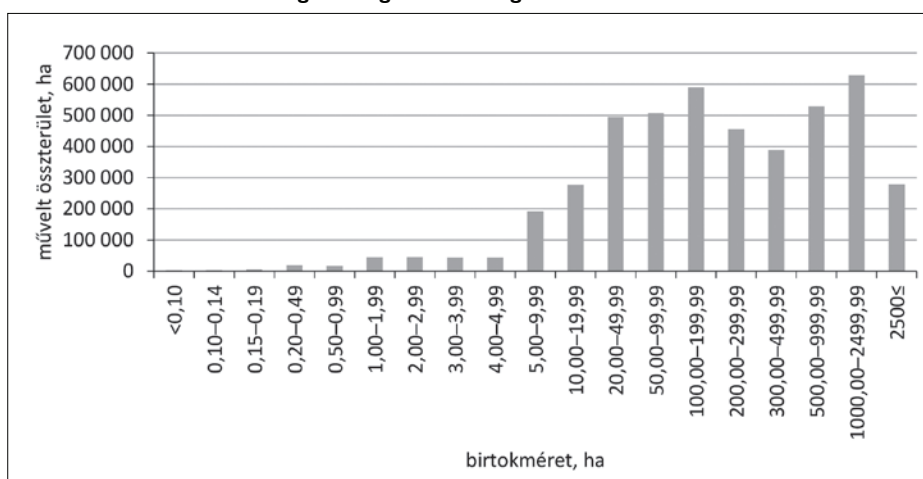
birtokstruktúra jelentősen befolyásolja. A gépesítettség optimum kis méretű, töredékes táblákon nehezen alakítható ki saját gépek hiányában, bér munka igénybevétele esetén pedig annak normál profittartalmát is meg kell fizetni. Így a kockázatok mérséklésével a nagyobb gazdaságok jövedelmességük kedvezőbb a kisebb gazdaságokhoz viszonyítva. Nem lehet megkerülni a mérethatékonyság, a méretoptimum kérdés (Gazdag, 2003). A szántóföldi növénytermesztési ágazatban a kistermelőknél további hátrány a termény azonnali és az átlagnál alacsonyabb árszinten történő értékesítése a nagykereskedőnek vagy integrátornak (tárolási szaktudás hiánya és/vagy likviditási probléma miatt). Üzemmérettől függetlenül további hátrány, hogy a magyar élelmiszer-gazdaság a nemzetközi munkamegosztásban elsősorban nem a magas, hanem az alacsonyabb hozzáadott értékű fázisokban vesz részt, mert Magyarország alapvetően nyersanyagokat exportál és feldolgozott élelmiszert importál. A versenyképes magasabb hozzáadott értékű élelmiszer-gyártás feltétele a folyamatos alkalmazkodás és fejlesztés, a hatékony termeléshez szükséges technológia és innováció alkalmazása, a

megfelelő szaktudás, specializáció és kapacitáskihasználtság.

A legutóbbi három mezőgazdasági összeírás adatait vizsgálva kiderül, hogy a művelt mezőgazdasági terület lassú csökkenésével, illetve a degresszív területalapú támogatások bevezetésével megindult a birtokméret szerinti átrendeződés a gazdaságok között. A szántóföldi növénytermesztésben gazdasági egységként hosszú távon életképesnek tekinthető 500 ha feletti üzemméret területi részaránya e folyamat eredményeként csökkent, a 2010. évi 37,7%-ról 2016-ra 31,5%-ra (1. ábra), ezen belül a társas formában működő gazdálkodóknál ez a mutató 77,1%-ról 71,8%-ra mérséklődött (KSH, 2016). Ugyanakkor az 500 és 1000 hektár közötti területet művelő gazdaságok – mind a gazdasági szervezetek, mind az egyéni gazdálkodók – összterülete nőtt. Az 1000 hektár, de különösen a 2500 hektár feletti területet művelő gazdasági szervezetek összterülete a vizsgált időszakban visszaesett, de különösen 2013 óta. A 2500 hektárnál nagyobb gazdasági szervezetek összterülete 2013–2016 között közel 190 ezer hektárral (40%-kal) csökkent. Párhuzamos folyamatként végbement a törpe-

I. ábra

A művelt mezőgazdasági terület megoszlása birtokméret szerint

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium 2016 gazdaság szerkezeti összeírás – előzetes adatok alapján saját szerkesztés

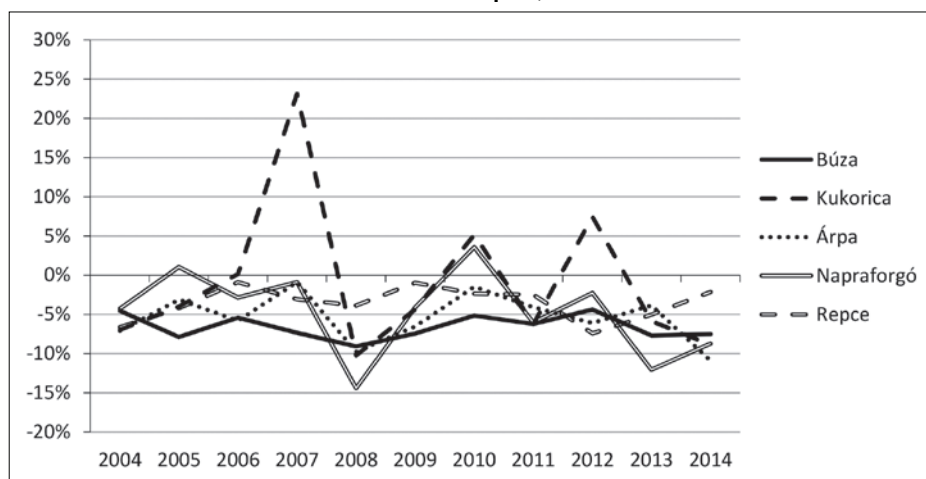
birtokok részarányának csökkenése, főleg a 4-5 hektár alatti birtokméretnél (KSH, 2016). A földhasználat változása egyelőre nem jelentett elmozdulást az agrotechnikában, üzemeltetésben. A mezőgazdasági földhasználat változása elsősorban a földbirtok-politika átalakításának az eredménye. Mintegy 4-5 ezer meghatározó gazdaságot súlyosan érint a földeladási program mellett a támogatások radikális csökkentése is. A degresszivitás keretében Magyarország az EU-ban példátlan támogatáscsökkentést hajtott végre. Az elvont támogatás nemzeti társfinanszírozás nélkül szabadon felhasználható forrás a vidékfejlesztési pillérben, döntő részét viszont nem a degresszivitásban érintett gazdaságok kapják meg. A támogatások felső határának megállapítása számos hátránnyal jár és kihat a szerkezetváltásra is, mivel visszafogja a gazdaságok növekedését, hosszú távon pedig negatívan befolyásolja a versenyképesség alakulását.

Az egyéni gazdálkodók által érvényesíthető termelői ár rendszerint alacsonyabb, mint a társas vállalkozások esetében (2. ábra). A különbség terményenként el-

térő mértékben és ingadozással jelentkezik, de jellemzően 3–8% között változik. Ennek oka többértű, mert egyrészt az integrátori termeltetés finanszírozási költségeinek egy része jelenik meg az átvételi árban, másrészt a kisebb mennyiség, kisebb piaci erő is indokolhatja az alacsonyabb árat, de gyakran a tárolókapacitás hiánya miatt közvetlenül az aratás utáni értékesítéssel alacsonyabb ár érhető el a piacon. Látható, hogy a kukorica ebből a szempontból kivétel, mert időközönként az egyéni gazdálkodók képesek magasabb árat realizálni.

Az egyéni gazdaságok ártermelői pozíciójának erősítése feltételezi társulási készségük javítását szövetkezés segítségével. Ugyanakkor hibás szemlélet és gyakorlat az egyéni gazdaságokat homogén tömegként kezelni (Harangi-Rákos et al., 2013). A kis- és közepes gazdálkodók számára az eddiginél nagyobb mértékben van szükség a horizontális és a vertikális kooperációk, ezen belül a szövetkezeti együttműködések erősítésére (Nagy, 2012; Szabó, 2011). Az egyéni gazdaságoknak indokolt felismerni a közös érdekeket és a közös erővel történő értékesítés előnyeit. Az utóbbi években a

2. ábra
Az egyéni gazdálkodóknál érvényesülő termelői ár diszkont/prémium a társas vállalkozókhöz képest, százalék

Forrás: az Agrárgazdasági Kutató Intézet adatbázisa alapján saját számítás és szerkesztés

mezőgazdasági szektor jövedelmezősége jelentősen ingadozott, de összességében magas volt. Az Európai Unióban a jövedelmezőséget a támogatások mellett a termelés hatékonysága, illetve a kvóták és prémiumok határozzák meg.

A kifizetett agrártámogatás 2015-ben mintegy 800 milliárd forint volt (a bruttó hozzáadott érték 80%-a), ebből a közvetlen területalapú támogatás csaknem 400 milliárd forintot tett ki (KSH, 2017). 2016-ban 714 milliárd forintot tett ki az agrártámogatás, a bruttó hozzáadott érték pedig nőtt (végleges adat még nincs) az előző évhez képest, így az agrártámogatások aránya a bruttó hozzáadott érték 65-70%-ára becsülhető. Ebből az is következik, hogy a mezőgazdasági vállalkozások teljesítményét célszerű támogatások nélkül értékelni, mert a jelenlegi magas támogatásokkal hosszú távon nem számolhatunk. A teljesítmény- és hatékonysági mutatók értékelése jelenleg azonban csak a termelőkben tudatosuló és előre kiszámítható támogatási rendszer viszonyrendszerében történhet, a szubvenciók tulajdonosi döntéseket erőteljesen befolyásoló jellege miatt.

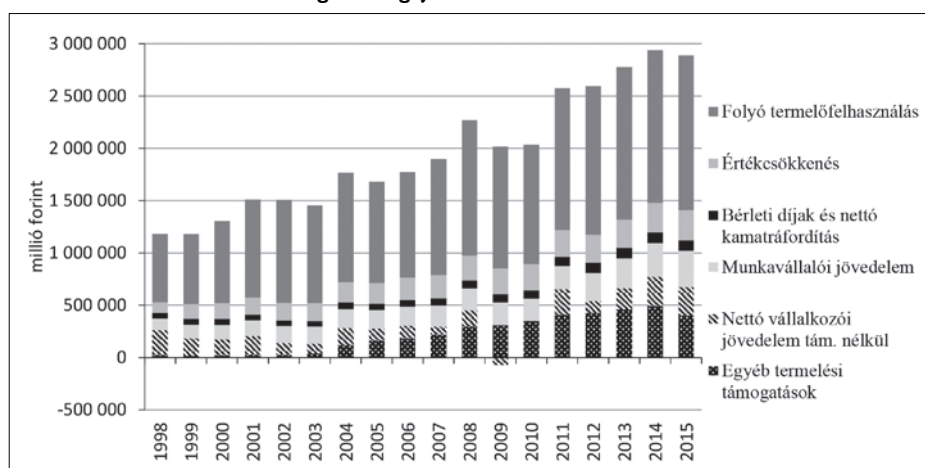
A köztudatban elterjedt, hogy a mező-

gazdaság – ezen belül a gazdálkodó egységek – jövedelmi helyzetét meghatározó közgazdasági szabályozó eszköz a támogatás. Ennek a megközelítésnek az oka, hogy a mezőgazdaság a fejlett országokban általában speciálisan támogatott ágazat, sőt a pillanatnyi gazdasági helyzethez igazodva a támogatás könnyen és gyorsan változtatható az aktuális politika függvényében. A támogatások beépülnek, tőkésednek a földárakban. Ha nő a támogatás, nő a föld ára is. Meg kell jegyezni továbbá, hogy az a termelő jár elsősorban jól, aki egyben megművelt földjének a tulajdonosa is (Bakucs – Fertő, 2006).

A mezőgazdasági számlarendszer adatai alapján megállapítható, hogy a mezőgazdaságban az évente 700-750 milliárd forintra tehető vállalkozói jövedelmek mintegy kétharmada támogatásokból származik (3. ábra). Az elmúlt években megfigyelhető a támogatások nélkül számított vállalkozói jövedelem némi növekedése is. Kérdés ugyanakkor, hogy ez mekkora hányadban köszönhető pusztán csak a mezőgazdasági termelési szempontból jobb évek (kedvező időjárás) egyszeri hatásának, illetve milyen mértékben a hosszú távú versenyké-

3. ábra

A mezőgazdasági jövedelemszámla összetevői

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, a mezőgazdasági számlák rendszere alapján saját szerkesztés, 2017

pesség eléréséhez szükséges strukturális, agrotechnológiai és szakmai változásoknak. Pedig ez utóbbi szempont döntő tényező abban, hogy a mezőgazdasági termelők megfeleljenek a 2020 utáni támogatási rendszer átalakulásából eredő várható kihívásoknak.

A 3. ábra alapján a teljes kibocsátásra vetítve az is megállapítható, hogy az elmúlt években 3-4 százalékponttal nőtt a munkavállalói jövedelem részaránya (2015-ben 14,0%) és érezhetően mérséklődik mind a hozam- és kamatszintek csökkenésének, mind a támogatások növekedésének köszönhetően a kamatteher aránya.

Hosszú távon nehezen indokolható, hogy a mezőgazdasági nettó jövedelem 70-80%-a nem értékkeremtésből, hanem támogatásokból származik. A szakértők többsége szerint a helyes irány a piacorientált, racionális döntések által vezérelt mezőgazdaság elérése egy évtizeden belül. Ez alapján a támogatások fokozatos leépítése elsősorban a közvetlen támogatásoknál várható. Alap-támogatás hiányában a nem vagy kevésbé hatékony, nem méretgazdaságos, a támogatások által ösztönzött termelési szerkezetet szem előtt tartó vállalkozásoknál tömegesen jelentkezik majd a likviditási, később jövedelmezőségi probléma. Ez nem a gazdák, hanem a támogatási rendszer hibája, habár a támogatás a vállalkozások számára olyan, mint a kábítószer: könnyű rászokni, de nagyon nehéz leszokni róla. Nyugodtan kijelenthető, hogy a föld értékét sokkal inkább meghatározza a közgazdasági környezet, mint maga a föld piaci jövedelemtermelő képessége. Magyarországon is követhető a támogatások növekedésének egyértelmű érték-, majd ezt követő árnövelő hatása (Kalmár, 2015). A gazdaságoknak meg kell tanulni a korábbinál precízebben gazdálkodni, nemcsak a termőföldön, hanem fejjben is. A termőföld esetében az érzelmi kötődések és várokozások gyakran felülírják a hagyományos vállalatértékelési szempontokat, hiszen általában felfelé torzítják az eredményt.

Ágazati adatok azt mutatják, hogy a jövedelmezőséget növeli, ha a vállalkozások nagyobb földterületen gazdálkodnak és elsősorban szántóföldi növénytermesztéssel foglalkoznak (búza, kukorica, napraforgó, repce). Az állattenyésztésben ma még előnyt jelent a szükséges takarmány termelése. A magasabb jövedelmezőség hatékonyabb gazdálkodással és beruházásokkal, valamint magasabb hozamok és értékesítési árak elérésével párosul. Ehhez korszerű ismeretekkel, üzleti kapcsolatokkal és megfelelő hozzáállással rendelkező szakembereket indokolt alkalmazni, az átlagnál jóval nagyobb bérigény esetében is. Így sem könnyű a megfelelően képzett szakembert megtalálni, az agrártudományi képzés egyre kevésbé népszerű. A jövőben is kiemelt jelentőségű lesz az agrárszakképzés a mezőgazdaság jövedelemtermelő képességének megőrzésében és megerősítésében. Ehhez fontos új képzési irány lesz a duális szakképzési rendszer, de oda kell figyelni az agrárszakképzések specialitásaira is (Mezőszentgyörgyi – Wayda, 2015). Magyarországon, annak ellenére, hogy az agrártermeléshez szükséges természeti adottságok kiválóak, manapság a mezőgazdasági foglalkozás a pályaválasztók körében mégsem sorolható a „divatos” szakmák közé. Kítörési lehetőséget jelent még a precíziós gazdálkodás. A GPS-alapú helymeghatározás mezőgazdasági alkalmazása közel harmincéves története ismert, ezen belül is a helyspecifikus kemikáliaki-juttatás különös szereppel bír a környezeti fenntarthatóság vonatkozásában (Takácsné György, 2015).

Az előzetes adatok szerint 2015. június 1. és 2016. május 31. között mintegy 701 ezer családtag végzett nem fizetett mezőgazdasági tevékenységet (2010-ben számuk még meghaladta az 1 millió főt). Ez a létszám 2013-hoz viszonyítva 29%-kal csökkent, ami részben a gazdaságok száma 12%-os csökkenésének is a következménye. Az elmúlt három évben legnagyobb mértékben,

34%-kal azok száma csökkent, akik kevesebb mezőgazdasági munkát végeztek, míg a 225 napot vagy annál is többet dolgozók száma 9,0%-kal emelkedett (KSH, 2016).

A csökkenő gazdálkodói létszámmal párhuzamosan a 2010. és 2013. évi összeírás-hoz képest örvendetesen javult, bár még így is alacsony a szakirányú képzettséggel rendelkezők aránya (4. ábra). A KSH 2016. évi adatai szerint a középfokú végzettséggel rendelkező egyéni gazdálkodók száma is nőtt három év alatt 18%-kal, míg a felsőfokú végzettségűeké 9%-kal. Máté (2015) szerint a magasan képzett munkaerő alkalmazása javíthatja leginkább az ágazat termelékenységét. A legnagyobb kihívást valószínűleg a megfelelően képzett szakemberek hiánya okozza a mezőgazdasági vállalkozások számára, ráadásul a KSH adatai alapján az agrártudományi képzések népszerűsége folyamatosan csökken.

Túlzottan magas földárak?

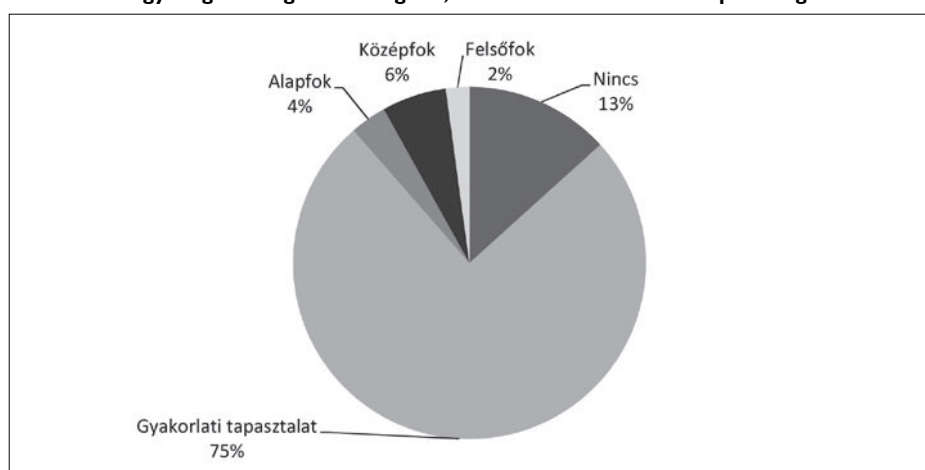
A földár meghatározása szempontjából fontos sajátossága a földnek mint termelési tényezőnek, hogy – a többi tényezőtől vagy fogyasztási cikktől eltérően – „... összkínálata, természeténél fogva,

viszonylag fix, és általában nem növelhető magasabb ár ajánlásával, vagy nem csökkenthető az alacsony földbérleti díj következtében” (Samuelson, 1976).

Ebből nem következik az, hogy a földárnak mint piaci kategóriának a kialakulását nem a piaci törvények motiválják. E törvények azonban sajátságosan érvényesülnek, aminek az a következménye, hogy a termőföld esetében az érték jelentősen és tartósan eltérhet az ártól. Ezzel függ össze, hogy a földérték és a földár becsülésének folyamata, a földjádék meghatározása bonyolult, sok vitára adhat okot. Különösen így van ez a kialakulatlan piacgazdaság körülményei közepette, vagy azokban az országokban, ahol a földek mezőgazdasági termelésből való kivonásának folyamata gyors (Sipos – Szűcs, 1995). Jelen viszonyok között a földnek kialakult ára van, mely a kezdeti (1990–93) földárverezések (I-II-III-as) hektáronkénti néhány tízezer forintos összegétől ma már több millió forintos összegekig emelkedett. A földárak és bérleti díjak fontos közgazdasági szerepet töltenek be a földjádék meghatározásában, a mezőgazdasági termelés során keletkezett jövedelmek termelési tényezők és tulajdo-

4. ábra

Egyéni gazdaságokban dolgozó, nem fizetett munkaerő képzettsége

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, Agrárium 2016 gazdaságszerkezeti összeírás – előzetes adatok alapján saját szerkesztés

nosaik közötti elosztásában. Felfogásunk szerint a föld árát – a támogatások és a más célú hasznosítás lehetőségének értékével kiegészülve – hosszabb távon e tőkésített földjáradék határozza meg (Szűcs, 1998). Az árakat a piac határozza meg, vagyis a kereslet és a kínálat függvényében nő vagy csökken. Hazánkban 1990-től határozott áremelkedés figyelhető meg, sőt valószínűleg ez a tendencia folytatódik majd (Kalmár, 2015). A földbirtok-politika komplex megközelítése azért is elengedhetetlen, mert a rendezett birtokviszonyok növelik a földárát, élénkítik a termőföld iránti keresletet. Az emelkedő árak ugyanakkor bővítik a földkínálatot, végeredményben élénkül az egész földpiac. Ez a leghatékonyabb eszköz a termőfölddel kapcsolatos spekulációk visszaszorítására (Kapronczai, 2014). A magyar mezőgazdaságban komoly hatékonysági problémát, versenyképességi nehézséget jelez, hogy az EU-csatlakozás óta eltelt tíz évben a földárak – jelentős területi és minőségi különbségek mellett nominál értékben – megduplázódtak és a földbérleti díjak megháromszorozódtak, azonban még mindig jelentősen elmaradnak az EU régi tagállamaiban jellemző földáraktól és földbérleti díjaktól (Biró, 2014).

2015–2016-ban a Földet a gazdáknak! program keretében 185 ezer hektár állami tulajdonú termőföld került magánkézbe (a mezőgazdasági terület 3,5%-a, a szántóterület 4,1%-a) mintegy 260 milliárd forintos vételáron, ehhez 200 milliárd forint hitelfinanszírozás társult. Ez 9 ezer földrészletet és hektáronként 1,4 millió forint országos átlagárát jelent. Feltehetjük a kérdést, hogy hosszú távon jó befektetés-e a termőföld és vajon mire alapoz a befektető, a termelő vagy a kereskedelmi bank a földfinanszírozásnál?

A bankok számos beruházást és tevékenységet finanszíroznak, de 15–20 év futamidőre csak a termőföldet. Ha ebben a beruházási döntésben a jelenlegi támogatási rendszer a vonzó, akkor elmondható, hogy

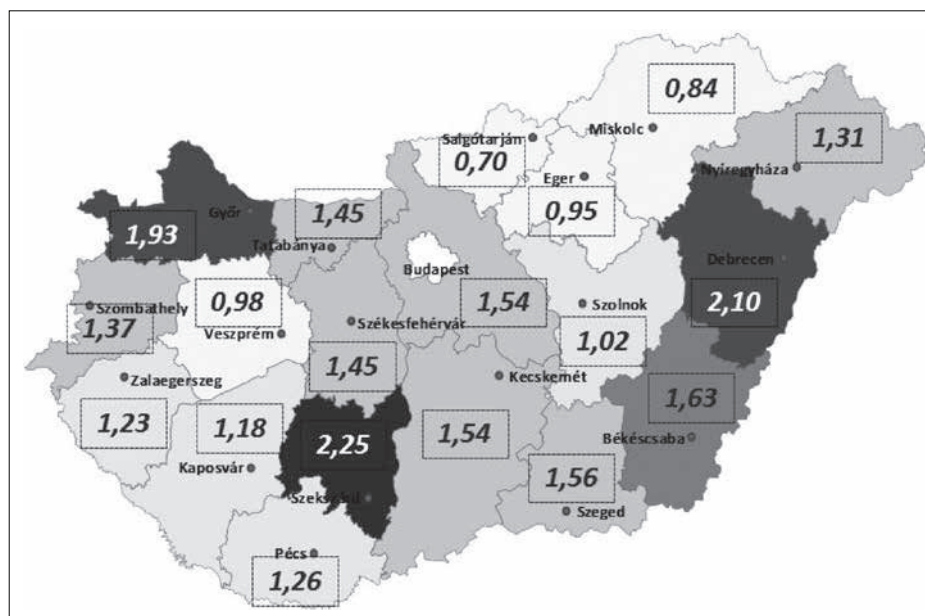
nagy kockázattal fektetnek be, ugyanis a támogatási rendszer sokat változik két évtized alatt. Napjainkban alacsony a kamatszint, így alternatív befektetési formák is utat törnek maguknak. Ilyen tipikus példa a termőföldbe fektetés is. A vállalkozónak azonban indokolt figyelembe vennie a termeléssel összefüggő sajátos külső környezeti viszonyokat és a vállalkozás működésével kapcsolatos belső tényezőket. Ilyenek a magas kockázat, a nagy tőkeigény, a bizonytalan megtérülés, a természeti folyamatok szerepe és a helyhez kötöttség.

A mezőgazdaság tőkeigényes ágazat, lassú a tőke megtérülése, hatékonysága pedig alacsony (Husti, 2009). A földvásárláshoz szükséges tőke hiteligényét és a gazdálkodás feltételrendszerét vizsgálta Szűcs (2001). A jövedelmekből kiinduló számítások alapján a gazdálkodók által használt terület megszerzése 10–20 évbe telik, az eszközök amortizációjának felhasználásával a megszerzési idő 7–10 évre csökkenthető. A kedvezőtlen magyar mezőgazdasági viszonyok konzerválódásához vezethet, hogy a hitelt folyósító kereskedelmi bankok által birtokolt hitelmonopólium a hazai alapanyag-termelést sok esetben kikerüli, szelektálja, de főleg a kisebb üzemméretekkel rendelkező termelők hiteltőkeigényét diszkvalifikálja (Lentner, 2004). E kedvezőtlen státuszon történő változtatás lett az állam egyik fő célja 2010 óta, mégpedig a bankpiacon történő aktivizálódással.

A földfinanszírozásnál a bankok azt veszik alapul, hogy a földnek számviteli értelemben nincs amortizációja, tehát jövedelemtermelő képessége sem romlik az idővel (helyes agrotechnológia alkalmazása mellett, hiszen hosszú távon kiszigerelhető a föld). Tulajdonképpen bővíthetetlen erőforrásról van szó, amelynek kínálata adott, kereslete pedig hosszú távon növekvő tendenciát mutat. A hiteldöntésnél figyelembe veszik azt is, hogy a föld a legértékesebb termelőeszköz, a termelő érzelmileg pedig kötődik hozzá, többet jelent számára, mint

5. ábra

A Földet a gazdáknak! program megyei átlagárai 2015–2016-ban, millió Ft/ha

Forrás: Nemzeti Földalapkezelő Szervezet adatai alapján saját számítás és szerkesztés

egy gép vagy egy épület, mert azoknál jobban szereti birtokolni a földet.

A szakértők két tábora vitatkozik azon, hogy jó befektetés-e 20-50 évre a termőföld. Az egyik tábor azt mondja, hogy érdemes a termőföldre fektetni, mert a jövőben óriási áremelkedés várható. Az érvelések között szerepel az élelmiszer-kereslet ugrásszerű bővülése a globális népesség növekedésével és a fejlődő/harmadik világ gazdasági felzárkózásával párhuzamosan. További érv a klímaváltozás, a szélsőséges időjárás, amely a termésbiztonság veszélyeztetésével befolyásolja az élelmiszer-kínálat alakulását. A földek művelésből való folyamatos kivonása (az urbanizációs folyamat infrastruktúra, lakások építését stb. feltételezi) is áremelkedéshez vezet. Ráadásul a bizonytalan gazdasági helyzetben stabil, kincsképző funkciója is van a földnek. A másik tábor szerint nem fog növekedni a termőföld ára, sőt csökkenhet is, mert egyrészt jelentős hatékonysági tartalék

van a földművelésben, például a precíziós gazdálkodás elterjedése és a precíziós nemesítés is jelentős hozamnövekedéssel jár. Hatalmas termelési potenciállal „ugrásra készen” áll Ukrajna mezőgazdasága is a globális agrárkereskedelemre. Egyre inkább hódítanak a föld nélküli termelési rendszerek. A kamat pedig a jelenlegi szintnél csak magasabb lehet.

Alacsony kamatszint időszakában alternatív befektetési formát keresnek a befektetők. A hektáronkénti 2,5-3 millió forint fölötti földárnál már alapos elemzést igényel, hogy ér-e annyit a termőföld. A Földet a gazdáknak! program adataiból kiindulva látható, hogy a földárveréseken kialakult hektáronként fizetett 1,4 millió forint országos átlagár csaknem 40%-os áremelkedést jelent a KSH 2015-ös földár szintjeihez képest. A földár növekedése nagy ingadozásokat mutat. Egyes régiókban hektáronként 2 millió forint fölötti vagy a megyei átlagárak domináltak, máshol pedig

a hektáronkénti ár még az 1 millió forintot sem érte el (5. ábra). Ebben egyedi okok is szerepet játszhattak, így például nagyobb befektetők földvásárlása adott területen felhúzta az árat. A legmagasabb földárak a Hajdúság legjobb területein alakultak ki hektáronként 4-5 millió forint átlagárral. Csongrád és Békés megyében, valamint a Kisalföldön hektáronként 2,0-2,5 millió forint körüli átlagárak voltak jellemzőek. Említést érdemel, hogy a földárverések nagy része Fejér megyében zajlott.

Politikai következménye is van annak, hogy az agrárpolitikai eszközök a föld árban tőkésednek. Az agrárpolitika egyik legfontosabb célja, hogy stabilizálja és támogassa a mezőgazdasági termelők és a vidéki lakosság jövedelmét. A földárak tőkésedése azonban kétélű fegyver a gazdák számára. A saját földön gazdálkodó termelőknek a mezőgazdasági földek árának növekedése kedvező, a mezőgazdasági ingatlan értéke ugyanis hozzájárul a gazdálkodás pénzügyi stabilitásához. A mezőgazdasági ingatlan gyakran az egyetlen forrása a mezőgazdasági kölcsönök biztosítékául szolgáló vagyontárgyaknak. A kölcsön lehetővé teszi a gazdáknak, hogy finanszírozzák újabb földek vásárlását, fedezzék a gépjellegű vásárlásokat vagy a folyó működéshez szükséges kiadásokat (*Bakucs – Fertő, 2006*). *Bakucs és Fertő (2006)* kutatásuk során megállapították, hogy az agrárpolitikai támogatások tőkésednek a földárakban, azonban ennek terjedelme meglehetősen széles intervallumban mozog. A számítások azt mutatják, hogy a föld árrugalmatlan, noha korántsem annyira, mint azt az elméleti modellek feltételezik. Az empirikus tanulmányok rávilágítottak arra, hogy a különböző agrárpolitikai programok hatását külön-külön kell becsülni, mert egyébként torz eredmények kaphatók.

Az EU-ban az elaprózódott birtokszerkezet mellett a drága termőföld a magas termelési költség fő oka. A támogatás összességében nem szolgálja a fejlődés gyor-

sítását és a termelési kapacitások növelését, pedig jelenleg a hitelek alacsony kamata is nagyobb mozgásteret biztosít a hatékonyság növeléséhez. További hátrányt jelent a kis- és közepes gazdaságok 80%-os arányának kialakulását célzó földforgalmi szabályozás és az ehhez kapcsolódó támogatási rendszer bevezetése, mivel a többlettámogatást főleg a legfeljebb életképes, de nem versenyképes gazdaságok élvezik.

A precíziós gazdálkodás értékei

A mezőgazdaság számára a precíziós gazdálkodás jelentheti a jövőt, hiszen egyszerre járhat a jövedelmek növelésével és a környezetterhelés mérséklésével. A precíziós gazdálkodás statisztikailag igazolható többletet termel hozamban, bevételben, eredményben, de nem azonnal. A többletjövedelem-potenciál 20-50% között várható. A technológia bevezetése a gazdák részéről hajlandóságot is igényel a változásra a 2-3 évi tudásigényes tanulás mellett. Fontos szempont a magas jövedelemtámogatás és „olcsó” beruházás (alacsony kamat) időszakát kihasználni a tanulásra és tapasztalatszerzésre. Ugyanakkor még számos akadálya van a precíziós gazdálkodás elterjedésének. Ilyen például a magas beruházási költség, a technológia bevezetéséhez szükséges többletráfordítás megfelelő finanszírozási lehetőségének vagy az elérhető szaktanácsadás hiánya. A precíziós gazdálkodás elterjedésére ösztönözhet azonban a magasabb jövedelmezőség reménye és a technológia bevezetését elősegítő támogatás (*Kemény et al., 2017; Téglá et al., 2012*). A mezőgazdaság fejlesztésének, a hatékonyság növekedésének alkalmazkodnia kell a fenntarthatósághoz (*Szűcs – Farkasné Fekete, 2008*). A fenntarthatóság ösztönzi a természeti erőforrások racionális használatát, módosítja a földhasználatot.

Takácsné György és szerzőtársai (2013) megállapították, hogy a precíziós gazdálkodás a növényvédőszer-felhasználás racionalizálásának lehetséges eszköze.

Megfelelő technikai háttérrel (érzékelő, kijuttató eszköz) igényel. Fontos a szakértelem (növényegészségügyi) és a pontosság (kijuttatás precizitása). Az üzemi szintű eredményre gyakorolt hatása 0–40% költségmegtakarítás lehet, ami azonban együtt járhat akár 0–25% költségnövekedéssel, valamint a kisebb vegyszerfelhasználás nem jelent minden esetben jövedelemnövekedést.

A precíziós gazdálkodással foglalkozó gazdaságokban a fajlagos jövedelmezőség szerény mértékű növekedése már megfigyelhető. A fajlagos költségek tekintetében vegyes a kép, mivel Magyarországon az alacsony inputfelhasználásról a precíziós művelési módra való áttérés feltételezi az input növelését (pl. vetőmag) a hozamok emelése érdekében. A munkaerő-felhasználást a technológia bevezetése csökkentheti, de nem feltétlenül. A hozamok növelése és a termés minőségének javulása is jogos elvárás a gazdák részéről. A technológiát bevezető üzemek száma lassan, de folyamatosan nő, ezzel párhuzamosan bővül az alkalmazott technológiák köre is. Jelenleg a precíziós technológia felfutási szakaszában vagyunk (Kemény et al., 2017).

A precíziós gazdálkodással – gyakran többletinput-felhasználással, nagyon precíz gondolkodásmóddal, szigorú technológiai fegyelemmel – többletérték érhető el. A precíziós gazdálkodásra áttérő gazdák lesznek a hosszú távú nyertesek. De hogyan tudnak a bankok a gyors és számos változásra reagálni, az ügyfeleknek versenyképes ajánlatokat kínálni, beleértve a precíziós gazdálkodás példáját is? Miért is kerül szóba egy bank életében a precíziós gazdálkodás? Mert elkerülhetetlen: jó példaként szolgál az Amerikai Egyesült Államok, ahol kezdetben a termelők csupán 5%-a fogott bele a precíziós gazdálkodásba, de mára (15 év alatt) 80%-ra nőtt ez az arány. A végtermék mindig ugyanaz (például a gabona mint tőzsdei termék), függetlenül attól, hogy hagyományos

vagy precíziós gazdálkodással állítják elő. A kérdés csupán az, hogy a piac megfizeti-e azt a termelési módot, amit precíziós gazdálkodásnak hívnak. A tőzsdei árak nem igazolják vissza a precíziós gazdálkodás többletértékét. A precíziós gazdálkodásnál alacsonyabb üzemanyagköltségekkel, így csökkenő környezetterheléssel lehet számolni, de ezt ma nem feltétlenül fizeti meg a vevő vagy az árutőzsde. A hatékony, versenyképes termelésé a jövő, mert akkor boldogul a termelő, ha az egy hektárról betakarítható termésmennyisége folyamatosan nő változatlan vagy csökkenő fajlagos ráfordítás mellett. A pénzügyi és kockázatkezelők a számok bűvöletében élnek a mérlegek elemzésénél, ugyanakkor fontos szempont a naturáliák figyelembevétele is, vagyis az, hogy milyen termelési adottságok és felszereltség (például géppark) mellett milyen vevőkörrel és hány aranykoronás termőföldön gazdálkodik a vállalkozás. Ez más megközelítés, mint a „tisztán” könyvelői szemlélet. Hosszabb távon azok a gazdálkodók lesznek a nyertesek, akik elindulnak a precíziós gazdálkodás útján.

Egy másik agrárpolitikai probléma a földárak szerepe a földhasználattal kapcsolatos döntések meghozatalában. A magas földárak növelik a mezőgazdasági termelés tőkekölteit, ami ahhoz járul hozzá, hogy magasabb fajlagos termelési érték szükséges a növekvő fajlagos költségek fedezéséhez. A gazdák ezt többnyire úgy érik el, hogy egyre intenzívebb termelési eljárásokat alkalmaznak, ez azonban a föld minőségének romlásához, annak kiszorolásához vezet(het). A magyar mezőgazdaság versenyképességének egyik kulcstényezője, hogy milyen hatékonyan képes felhasználni a rendelkezésre álló erőforrásait, illetve hogy a rendelkezésre álló erőforrások színvonala (úgy mennyiségi, mint minőségi értelemben) hogyan viszonyul a versenytársakéhoz (Kapronczai et al., 2014). A versenyképesség a hatékonyság egyik feltétele, a hatékonyság pedig képzett mun-

kaerőt igényel, a vidéki munkanélküliek viszont általában alacsony képzettségűek, foglalkoztatásuk tehát sem a versenyképes iparban, sem a versenyképes mezőgazdaságban nem járható út. Magyarországon a mezőgazdasági foglalkoztatottak iskolai végzettsége jelentősen elmarad a többi nemzetgazdasági ág foglalkoztatottainak végzettségétől és az EU átlagától is (Popp, 2014). Az agrárvégzettséggel rendelkezők jelentős része nem a szakmájában dolgozik, az agrárképzési terület népszerűsége csökken, kevésbé vonzó az agrárszektor, ugyanakkor ez nem feltétlenül jelenti a mezőgazdasághoz való kötődés csökkenését (Dajnoki – Kun, 2016). A versenyképesség javítása komolyabb feladat, mint a támogatások kiharcolása, ugyanis a tradicionális mennyiségi megközelítés helyett a piacra termelés és a jövedelemcentrikusság lesz meghatározó. A mezőgazdaság hatékony pályára állításához, főleg a magyar földpiacra megjelenő külföldi versenytársakkal szemben felveendő versenyhez elengedhetetlen azonban az ágazat teljes körét, vagyis a különböző méretű üzemeket (különösen a belföldi tulajdonban állókat) hitelzőkével ellátni képes bankrendszer kialakítása (Lentner, 2014).

Az elmúlt három évben a gazdálkodók éltek a Növekedési Hitelprogram (NHP) kiemelkedő kedvezményeivel. Az első ciklus a korábban felvett hitelek kiváltására volt alkalmas, a második forgóeszközre, beruházási hitelekre, a harmadikat már kizárólag beruházási hitelekre vehették igénybe a vállalkozások. Az NHP után a kereskedelmi bankok is vezetnek be hasonló programokat. Ilyen programok valós és fontos alternatívát kínálnak az ügyfeleknek a kifutó NHP-hitel után.

Amikor földről van szó, a hagyományos vállalatértékelési szempontokat, módszertant gyakran felülírják a várakozások és az érzelmi szempontok, alapvetően felfelé torzítva az eredményt. Például a külföldi, de hazai földeken gazdálkodó termelők sok

esetben az anyaország, a magyarországinál jóval magasabb földárakból indulnak ki még a magyar vállalkozások beárazása során is. Az eredmény gyakran egy tízszeres vagy még magasabb vételár (EBITDA-szorzó, ami a normál szint közel duplája), ilyen esetekben a banki finanszírozás csak akkor képes működni, ha a szóban forgó vállalkozásnak akkora működési tartalékai vannak, hogy ezt a jócskán megemelt adósságszolgálatot is ki tudja termelni.

Udovecz és szerzőtársai (2012) szerint a nyertes vállalkozások paraméterei: a nyertes vállalkozások a vesztesekhez képest nagyobb földterületen gazdálkodnak és elsősorban a szántóföldi növénytermesztésre koncentrálnak, azon belül is a négy slágernövény (búza, kukorica, napraforgó, repce) termesztésére. Az állattartók között azok a nyertesek, akik a szükséges takarmányt saját maguk termelik meg. A tanulmány talán legfontosabb tanulsága az, hogy olyan szakembereket kell alkalmazni a vállalkozás minden szintjén, akik korszerű ismeretekkel és üzleti kapcsolatokkal, valamint megfelelő hozzáállással rendelkeznek. Ez első látásra növelni fogja a kiadásokat, de hosszú távon a hozzáadott értékét megtermeli.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A hazai termelési struktúrát évtizedek óta a támogatások határozzák meg, így a támogatások csökkentése, esetleg fokozatos kivétele nem fogja a hazai versenyképességet javítani. A közeljövőben a támogatások fokozatos leépítésével eljön a piacorientált, racionális döntések által vezérelt mezőgazdaság korszaka. Ennek következményeként a nem hatékony, nem méretgazdaságos, a támogatások által ösztönzött termelési szerkezetet szem előtt tartó vállalkozásoknál tömegesen jelentkeznek majd a likviditási, később jövedelmezőségi problémák. Ez nem a gazdák, hanem a támogatási rendszer hibája. Az

agrárpolitikai szempontoktól eltekintve a precíziós gazdálkodás jelentheti a jövőt, hiszen egyszerre járhat a jövedelmek növelésével és a környezetterhelés mérséklésével. A precíziós növénytermesztést alkalmazó termelők számának növekedése az utóbbi két-három évben felgyorsult, ami bizakodásra ad okot. A precíziós gazdálkodás statisztikailag igazolható többletet termel hozamban, bevételben, eredményben, de nem azonnal. A technológia alapvetően drága, még nem elterjedt, sőt a gazdák a fokozatosság elvét követve csupán néhány technológiai elemet használnak, ráadásul az óvatosság jegyében mezőgazdasági területük csak egy részén alkalmazzák.

Fontos szempont lenne a magas jövedelem-támogatás és „olcsó” beruházás (alacsony kamat) időszakát kihasználni a tanulásra és tapasztalatszerzésre. A gazdaságoknak tehát meg kell tanulni a korábbinál precízebben gazdálkodni, nemcsak a termőföldön, hanem fejben is. Tüllépre az agrárszakmai elvárásokon, a pénzügyi finanszírozó szempontjából a precíziós gazdálkodás nem állhat meg a termés betakarításánál, átvitt értelemben ugyanilyen precíziós gondolkodásra van szükség a vállalkozás működtetésének minden területén, azaz ezeknek a vállalkozásoknak humán, agrárszakmai és pénzügyi szempontból is „precíziósan” kell működni.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) BAKUCS L. Z. – FERTŐ I. (2006): Az agrárpolitika hatása a föld árára. *Competitio*, 5 (2) 69–82. pp. – (2) BIRÓ SZ. (2010): *A hazai birtokpolitika a közvetlen támogatási rendszer kifizetései között*. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 1–51. pp. – (3) BIRÓ SZ. (2014): *Az új Földforgalmi Törvény végrehajtásának hosszabb távon várható hatásai*. Jelentés. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 1–39. pp. – (4) CSETE L. – BARCZA G. (2010): Ké lesz a föld? *Gazdálkodás*, 54 (6) 657–669. pp. – (5) DAJNOKI K. – KUN A. I. (2016): Frissdiplomások foglalkoztatásának jellemzői az agrárgazdaságban. *Gazdálkodás*, 60 (4) 289–304. pp. – (6) GAZDAG L. (2003): A XXI. század multifunkcionális mezőgazdaságának stratégiái. *Gazdaság és Társadalom*, 14 (2) 39–66. pp. – (7) HARANGI-RÁKOS M. – SZABÓ G. – POPP J. (2013): Az egyéni és társas gazdaságok gazdasági szerepének főbb jellemzői a magyar mezőgazdaságban. *Gazdálkodás*, 57 (6) 532–543. pp. – (8) HUSTI I. (2009): *Mezőgazdasági vállalkozói kézikönyv*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest – (9) KALMÁR S. (2015): Gondolatok a termőföldről. *Gazdálkodás*, 59 (1) 62–68. pp. – (10) KAPRONCZAI I. (2014): Agrárgazdaságunk jelene és jövője. *Gazdálkodás*, 58 (2) 97–119. pp. – (11) KAPRONCZAI I. – KESZTHELYI SZ. – TAKÁCS I. (2014): Gazdaságok jövedelmezőségének és hatékonyságának változása. *Gazdálkodás*, 58 (3) 222–236. pp. – (12) KEMÉNY G. – LÁMFALUSI I. – MOLNÁR A. (2017): *A precíziós szántóföldi növénytermesztés összehasonlító vizsgálata*. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 170 p. – (13) KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2016): A mezőgazdasági képzettségűek társadalmi jellemzői. – (14) LENTNER CS. (2004): A magyar agrárfinanszírozás jellemzői az EU csatlakozás küszöbén. *Gazdálkodás*, XLVIII (1) 69–78. pp. – (15) LENTNER CS. (2014): Magyar mezőgazdaság a pénzügypolitika csapdájában: A mezőgazdaság európai uniós támogatási rendszerének kritikája. *Heller Évkönyv*, 247–261. pp. – (16) MÁTÉ D. (2015): Impact of Human Capital on Productivity Growth in Different Labour-skilled Branches. *Acta Oeconomica*, 65 (1) 51–67. pp. – (17) MEZŐSZENTGYÖRGYI D. – WAYDA I.-NÉ (2015): Innováció a szakképzésben, hatása az agrárszakképzésre. *Gazdálkodás*, 59 (3) 236–252. pp. – (18) NAGY F. (2012): Fej a homokban, vagy szembenézés a globalizációval. Tenivalók az élelmiszer-gazdaságban. In CSETE L. – FEHÉR I. (szerk.): *A Duna két partján*. Szent István Egyetem, Gödöllő, 50–61. pp. – (19) NEMZETI FÖLDALAPKEZELŐ SZERVEZET (2017): www.nfa.hu – (20) POPP J. (2014): Hatékonyság és foglalkoztatás a magyar mezőgazdaságban. *Gazdálkodás*, 58 (2) 173–184. pp. – (21) SAMUELSON, P. A. (1976): *Közgazdaságtan*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest – (22) SIPOS A. – SZÜCS I. (1995): A termőföld árának meghatározása. *Közgazdasági Szemle*, XLII (7) 766–775. pp. – (23) SZABÓ G. G. (2011): *Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban*. Agroinform Kiadó, Budapest – (24) SZÜCS I. (1998): *A föld ára és bére*. Agroinform Kiadó, Budapest – (25) SZÜCS I. (2001): A magyarországi agrárbirtok-szerkezet. Magyar agrárium – EU-csatlakozás. *Magyar Tudomány*, 2001/1 15–22. pp. – (26) SZÜCS I. – FARKASNÉ FEKETE M. (2008): *A ha-*

tékonyág, mint rendező elv, hatékonyság a mezőgazdaságban. Agroinform Kiadó, Budapest – (27) SZŰCS I. – TANKA E. (1994): *A földtulajdoni és földhasználati rendszer szerkezeti átalakulása a magyar mezőgazdaság földreformja nyomán*. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest – (28) TAKÁCSNÉ GYÖRGY K. (2015): *Mezőgazdasági innováció és a fenntartható fejlődés*. LVII. Georgikon Napok. Keszthely, Pannon Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, 395–407. pp. – (29) TAKÁCSNÉ GYÖRGY K. – LENCSES E. – TAKÁCS I. (2013): Economic benefits of precision weed control and why its uptake is so slow. *Studies in Agricultural Economics*, 115 (1) 40–46. pp. – (30) TÉGLA ZS. – HÁGEN I. ZS. – HOLLÓ E. – TAKÁCSNÉ GYÖRGY K. (2012): *Adoption of logistic principles in woody-biomass energy clusters*. Shaping Europe 2020: socio – economic challenges Pro Global science association 2 – nd International Symposium, Bucharest, 1–7. pp. – (31) UDOVECZ G. – PESTI CS. – KESZTHELYI SZ. (2012): Nyertes és vesztes gazdaságok Magyarországon. *Gazdálkodás*, 56 (5) 387–397. pp.

HELYESBÍTÉS!

A *Gazdálkodás* 2017. 5. számában a *Kis és nagy gazdaságok Magyarországon – integrációs kapcsolatok: történeti áttekintés* (Burgerné Gimes Anna) című tanulmány összefoglalójának utolsó előtti mondatában, illetve a Következtetések 3. bekezdésében téves érték: tízezer helyett százezer hektár jelent meg.

A kérdéses szövegrészek helyesen a következők:

„... de valójában egységesen irányított több ezer, sőt több tízezer hektáros gazdaságok is működnek Magyarországon.” (382. o.)

„A társaságok közül igen sok az 1000 ha-tól több tízezer ha-ig terjedő ún. agrárintegrációs társaság...” (396. o.)

A hibáért a Szerző és az Olvasók szíves elnézését kérjük!

a szerkesztőség

Summary

IMPORTANCE AND PROBLEMS IN GRASSLAND YIELD EXAMINATION

By: Gaál, Márta – Sipos, Nikoletta – Molnár, András

Keywords: yield estimation, grassland type, database, farming logbook, FADN.

JEL Classification: Q15, Q18.

The European Union (EU) and the national agricultural policy require an accurate register of grasslands where knowledge of the yields has particular importance. Analysis of farming logbook data revealed several uncertainties, of which the uncertain yields (zero or unrealistic values) are the biggest problem. Both in the case of FADN and farming logbook data, yield quantity means only the mown grass and does not include grazing, so the yields of the pastures are underestimated. The problems of the changing LPIS blocks and linking data with different spatial resolution could be overcome in the future using a constant grid (e.g. 100 × 100 m). Remote sensing methods can be also useful in the estimation of yield, especially comparing the variability among years and detecting damage. Collection and synthesis of yield and management (irrigation/fertilisation) data available in published studies for specific regions could help the estimation of grass yield significantly.

The development of a grassland information system is needed because:

- lack of reliable data (significantly diverse data in different databases),
- adaptation to climate change and the EU's agricultural and environmental policy,
- establishing strategic policy measures for grassland management and livestock production,
- possible inclusion of grasslands in the agricultural risk management system.

THE RELATIONSHIP BETWEEN COMPETITIVE AGRICULTURE, LAND PRICE AND INCOME-GENERATING CAPACITY OF LAND

By: Popp, József – Hollósi, Dávid – Fazakas, Péter – Oláh, Judit

Keywords: land price, agricultural subsidy, precision farming, competitiveness.

JEL Classification: Q13.

Since the accession of Hungary to the European Union, the amount of subsidies paid to agriculture has increased considerably, as has the income of the sector. However, the gradual phasing out of direct area payments can be expected. At the same time, there is a strong correlation between rising land lease fees and increasing direct subsidies. By contrast, investment growth lagged behind the rate of increase in agricultural income because investments were most affected by targeted rural development subsidies. In the case of direct payments, subsidies are almost entirely capitalised in higher land prices, resulting in rising cost of land acquisition or land lease. Landowners also benefit from the subsidies, thus increasing the wealth of land owners, but the next generation inherits greater capital and / or operating costs, thus lower production efficiency. The value of land is determined more by the economic environment than by the land itself. Commodity prices do not yet justify the added value of precision farming. The lower input use (fuel, fertiliser, chemicals etc.) and decreasing environmental impact of precision farming are

not necessarily recognised by higher commodity prices as added value. In addition to the financial coverage of investment, the active participation and positive attitude of the farmer is necessary to ensure the successful operation of precision farming. The conditions of successful farm management are training, development, innovation, adaptability and motivation of employees.

THE DIFFUSION AND USAGE OF DIGITAL TOOLS IN THE INFORMATION ENVIRONMENT OF SMALLHOLDER FARMERS

By: Csótó, Mihály

Keywords: information and communication technology, transaction cost, information sources, personal information space, user groups.

JEL Classification: Q10, Q12, Q16.

The impact of the information society on agriculture and rural areas is indisputable. The aim of this paper is to investigate the impact of ICT innovations on agriculture, especially for small farmers: what role do these innovations play in production and in farm management and how do farmers adopt and use these technologies in the light of their existing information environment? Based on the results of the questionnaire survey it can be concluded that the general-purpose ICT use of farmers in Hajdú-Bihar county accords with the average for the Hungarian population, so the adaptation pattern of farmers for general-purpose ICT (computers, Internet, smartphones) as well as the diffusion of these technologies corresponds to the values measured for the adult Hungarian population, showing no significant diversion from those. It was also shown that farmers have different preferences in regard to using sources, based on which they can be divided into distinct categories, while the information space that results from their choices of these sources gives a clear clue to ICT adaptation. 'Analytically-minded' farmers practically already base their farm management activities on ICT; they actively gather information, use online transaction services and are open to using agricultural software. One quarter of farmers ('information accumulators') practically use ICT to the same extent as the above-mentioned group, although they are still lagging behind in regard to agricultural ICT use, mainly because of their deficiencies in ICT knowledge and self-confidence, as well as a lack of an analytical way of thinking. These factors enhance one another and result in a kind of 'secondary agricultural digital divide'. More than one third of farmers ('the isolated ones') have no openness to ICT innovations, they do not adapt to these technologies whatsoever or, even if they do, they do not exploit the potential benefits inherent in them – e.g. the numerous groups of farmers who only use their mobile phones for conversations. The members of group 3 are typically closed to innovations, have little knowledge of ICT, nor do they see its benefits; consequently, ICT does not match their management style. Attention should be paid to the unique characteristics of these groups in order to communicate with them effectively and to develop and implement successful services and applications for them.